

Ψυχοδυναμικές θεωρίες και διομαδικές σχέσεις.

Η ψυχαναλυτική θεωρία του Freud.

Ο Freud πίστευε ότι είχε ανακαλύψει την πραγματική «φύση» του ανθρώπου όχι μόνο στο επίπεδο των διαπροσωπικών σχέσεων αλλά και στο επίπεδο των κοινωνικών σχέσεων.

Η ψυχολογία του Freud προσπαθεί να εξηγήσει την ατομική συμπεριφορά, την διατομική συμπεριφορά αλλά και τη διομαδική συμπεριφορά.

Ο Freud πίστευε ότι είχε βρει τη βασική ψυχολογική φύση του ατόμου μέσα από την κλινική του εμπειρία και αυτή μπορούσε να εξηγήσει τη διατομική αλλά και διομαδική συμπεριφορά.

Ο Freud κάνει ευρείες αναφορές στο έργο του στην ψυχολογία του όχλου του Le Bon.

Αυτό που βρήκε ελκυστικό ο Freud στη θεωρία του Le Bon ήταν η χρήση των εννοιών του ασυνείδητου και των ενστίκτων που αποκαλύπτονται όταν τα άτομα βρίσκονται μέσα σε πλήθη.

Υπάρχει μια πνευματική ενότητα στα άτομα που μετέχουν στον όχλο.

Ο όχλος υποκινείται εύκολα και ο «κοινός νους» μεταδίδεται μέσα του.

Το επιχείρημα του Le Bon είναι κυρίως περιγραφικό, ενώ ο Freud πίστευε ότι μπορούσε να εξηγήσει τους ψυχολογικούς μηχανισμούς που οδηγούν στα ομαδικά φαινόμενα.

Για τον Freud ο ηγέτης αποτελούσε τον κρίκο ανάμεσα στο υπνωτισμένο άτομο και τον όχλο.

Η έλξη που ασκεί ο ηγέτης στους οπαδούς του έχει τις βάσεις της στο Οιδιπόδειο σύμπλεγμα, στην ανάπτυξη του ψυχισμού των παιδιών.

Ο Freud πρότεινε ένα διαχωρισμό ανάμεσα στις ομάδες με ηγέτη και σε αυτές χωρίς ηγέτη.

Τα κύρια παραδείγματα ομάδων που εξετάζει είναι η Καθολική εκκλησία και ο στρατός. Οι ηγέτες σε αυτές τις ομάδες ασκούν και συναισθηματική εξουσία στα μέλη τους.

Στις ομάδες υπάρχουν συναισθηματικοί δεσμοί ανάμεσα στους οπαδούς και τους ηγέτες αλλά και ανάμεσα στα μέλη μεταξύ τους.

Η αιτία του δεσμού αυτού είναι το ένστικτο του έρωτα. Καθώς τα ένστικτα δεν μπορούν να εκτονωθούν η ενέργεια πρέπει να βρει μια εναλλακτική διέξοδο.

Τα μέλη μιας ομάδας «ποθούν» τον ηγέτη αλλά καθώς δεν μπορεί να αποτελέσει το αντικείμενο των ερωτικών τους επιθυμιών ταυτίζονται μαζί του.

Η εικόνα του ηγέτη που εσωτερικεύεται στο εγώ γίνεται το υπερ-εγώ, το οποίο επιβάλλει αυστηρούς κανόνες συμπεριφοράς.

Τα μέλη της ομάδας είναι δεμένα μεταξύ τους γιατί αναγνωρίζουν ότι έχουν το ίδιο υπερ-εγώ.

Το νέο αγόρι που βλέπει ανταγωνιστικά τον πατέρα του εσωτερικεύει την εικόνα του και ταυτίζεται με αυτόν. Με τον τρόπο αυτό λύεται το Οιδιπόδειο σύμπλεγμα.

Αυτή η λύση οδηγεί στην ανάπτυξη της συνείδησης που θα τιμωρεί στο εξής το άτομο για όποιες απαγορευμένες επιθυμίες στο μέλλον.

Η λύση του Οιδιπόδειου οδηγεί το άτομο να ψάχνει πατρικές φιγούρες στην υπόλοιπη ζωή του.

Προβλήματα με την θεώρηση αυτή της ανάπτυξης των δεσμών της ομάδας:

Ο Freud θεωρούσε τις ομάδες χωρίς ηγέτη ως ενός είδους «ανωμαλία». Ανθρωπολογικές μελέτες δείχνουν ότι σε πολλές κοινωνίες τέτοιες ομάδες είναι ο κανόνας.

Το άλλο ζήτημα που προκύπτει είναι ότι βάσισε τη θεωρία του στο Οιδιπόδειο σύμπλεγμα που αναφέρετε στους άντρες και δε λαμβάνει υπόψη του το σύμπλεγμα της Ηλέκτρας.

Αυτό θα σήμαινε ότι θα έπρεπε να υπάρχουν ομάδες αποκλειστικά για τις γυναίκες, αφού θα έπρεπε να ταυτίσουν το υπερ-εγώ τους με τη μητέρα.

Μέχρι στιγμής όμως η θεωρία του δεν παρέχει μια εξήγηση για το περιεχόμενο των κοινωνικών ηθών και πως αυτά αναπτύσσονται.

Όπως η μνήμη του ατόμου διατηρεί τις παλιές του εμπειρίες, έτσι και πολιτισμικό υπερεγώ διατηρεί αναμνήσεις από την χαραυγή του πολιτισμού.

Για τον Freud η σύγκρουση εντός της ομάδας είχε την αφετηρία της στην εποχή που οι άνθρωποι ζούσαν σε ορδές και είχαν ένα τυραννικό ηγέτη που μονοπωλούσε την εξουσία και τις γυναίκες.

Ο πατέρας είναι όπως το id το οποίο αποζητά μόνο την ικανοποίηση των βασικών του ενστίκτων της ευχαρίστησης και δε γνώρισε ενοχές ή εγκράτεια, και μόνο οι περιορισμοί της πραγματικότητας μπορούσαν να τον περιορίσουν.

Τα αδέρφια ενώνονται για να εξοντώσουν τον τυραννικό πατέρα- ηγέτη. Οι ενοχές που αισθάνονται τα παιδιά για το φόνο του πατέρα δεν τους επιτρέπει να χαρούν τη νίκη τους.

Τα αδέρφια ενώνονται για να εξοντώσουν τον τυραννικό πατέρα- ηγέτη. Οι ενοχές που αισθάνονται τα παιδιά για το φόνο του πατέρα δεν τους επιτρέπει να χαρούν τη νίκη τους.

Η συμμαχία των αδελφών πανηγυρίζετε με ένα συμβολικό δείπνο όπου η θάνατο του πατέρα συμβολίζεται με τη σφαγή και τη βρώση ενός ζώου.

Για τον Freud αυτή είναι η γενεσιουργός αιτία των τοτέμ και τον ταμπού όπου διάφοροι πολιτισμοί λατρεύουν ή έχουν ταμπού για τη βρώση συγκεκριμένων ζώων.

Για να επιλύσουν την εσωτερική σύγκρουση ανάμεσα στο φόνο του πατέρα και την αγάπη τους προς αυτόν εσωτερικεύουν το εγώ του πατέρα. Ο οποίος στη μνήμη των γιων γίνεται ένας ευεργέτης θεός.

Η μνήμη αυτού του φόνου διατηρείται και μπορεί να επιστρέψει σε ανάλογες περιπτώσεις επαναστάσεων. Με αυτόν το τρόπο ο Freud προεξοφλεί την αποτυχία των επαναστάσεων.

Το ζήτημα που προκύπτει είναι πως οι κοινωνικές αυτές μνήμες περνούν από τη μια γενιά στην άλλη. Ο ίδιος υποστηρίζει ότι αυτό γίνεται οργανικά ερχόμενος σε αντίθεση με τα βιολογικά ευρήματα της εποχής του.

Κατέκρινε τη Σοβιετική επανάσταση γιατί οδήγησε μόνο σε κοινωνικό και οικονομικό μετασχηματισμό και όχι σε μια ψυχολογική χειραφέτηση του ατόμου. Με τον τρόπο αυτό ο άνθρωπος δεν απαλλάσσεται από τα επιθετικά του ένστικτα.

Οι επαναστατικές συγκρούσεις για τον Freud έχουν διαφορετικές αφετηρίες από τις συγκρούσεις μεταξύ ομάδων.

Οι συγκρούσεις μεταξύ των ομάδων πηγάζουν και αυτές από τις διεργασίες εντός των ομάδων.

Τα άτομα χαρακτηρίζονται από αμφιθυμία. Μισούν αλλά ταυτόχρονα αγαπούν συγκεκριμένα άτομα, ένα μίσος το οποίο προέρχεται από την αγάπη και το μίσος που αισθάνονται απέναντι στον ηγέτη τους.

Τα επιθετικά συναισθήματα θα πρέπει να διοχετευθούν σε στόχους εκτός της ομάδας.

Συχνά η επιθετικότητα κατευθύνεται σε ομάδες αρκετά όμοιες με τις δικές μας με τις οποίες έχουμε αρκετούς κοινούς δεσμούς. Ο Freud το ονόμασε αυτό «ο ναρκισσισμός των μικρών διαφορών».

Το πρόβλημα με την έννοια της αμφιθυμίας είναι ότι ακόμη και στις πιο εχθρικές σχέσεις ανάμεσα σε ομάδες θα υπάρχουν και σχέσεις αγάπης.

Η επιθετικότητα στρέφεται εσωτερικά καθώς δυναστεύει το εγώ. Αυτό θα σήμαινε ότι τα άτομα με τα ισχυρότερα υπερ-εγώ είναι λιγότερο πιθανό να επιδείξουν εχθρότητα σε άλλες ομάδες.

Ο Roheim βασίστηκε στην Melanie Klein η οποία υποστήριζε ότι οι πρώιμες εμπειρίες του παιδιού χαρακτηρίζονται από αγάπη και μίσος μαζί.

Η μητέρα που προσφέρει τη θηλή καθησυχάζει το μωρό αλλά η απομάκρυνση της οδηγεί σε ανησυχία.

Ο Roheim θεωρούσε ότι η παιδική ηλικία του ανθρώπου μπορούσε να αποκαλύψει πολλά για την κοινωνική τους συμπεριφορά.

Ο άνθρωπος είναι ων το οποίο περνά ένα μεγάλο διάστημα ως παιδί όπου είναι τελείως αβοήθητο. Στην περίοδο αυτή όμως βιώνει τον παράδεισο καθώς έχει τη συνεχή προστασία της μητέρας.

Πολλές από τις κοινωνικές δραστηριότητες του ατόμου, ακόμη και οι οικονομικές αποδίδονται στην παιδική του ηλικία.

Οι δεσμοί της ομάδας οφείλονται στο ότι το άτομο εσωτερικεύει τα άλλα μέλη τα οποία αποτελούν θετούς γονείς.

Πίστευε ότι οι διάφορες τελετουργίες και οι αρκετά λεπτομερείς νόμοι κατά της εγκληματικότητας αποτελούσαν τρόπους διοχέτευσης της επιθετικότητας εκτός της ομάδας.

Τα επιθετικά ένστικτα προβάλλονται σε άλλες ομάδες. Αυτά έχουν την αφετηρία τους στο θυμό που αισθάνεται το παιδί για τη μητέρα του ο οποίος συνοδεύεται από αισθήματα άγχους και ενοχής.

Το παιδί εσωτερικεύει τη μητέρα και έτσι διαχωρίζει το εγώ του σε δύο αντιμαχόμενα εγώ.

Η αγάπη για τη μητέρα οδηγεί στα δεσμά μεταξύ ατόμων της ίδιας ομάδας ενώ η επιθετικότητα προβάλλεται σε άλλες ομάδες.

Τα επιθετικά συναισθήματα από την άλλη ακολουθούν μια διαφορετική πορεία: συνδέονται με τον πατέρα και η επιθετικότητα απομακρύνεται από τα δεσμά της λίμπιντο. Αυτό οδηγεί στην ανάγκη να έχουμε εχθρούς και την προβολή των επιθετικών συναισθημάτων στους εχθρούς αυτούς.

Το ερώτημα που μένει είναι γιατί όλα τα άτομα μιας ομάδας εσωτερικεύουν ή προβάλλουν τις ίδιες ομάδες.

Αν και όλα τα άτομα έχουν την ίδια παιδική ηλικία δεν παράγουν τις ίδιες κοινωνίες.

Για τον Money-Kyrle (1950) το άτομο προσπαθεί να ξαναανακαλύψει τις παιδικές του φαντασιώσεις σε όλη τη ζωή του και τις επιβάλλει σε όλες τις διαφορετικές ομάδες στις οποίες θα συμμετάσχει.

Οι στάσεις για την εσω-ομάδα είναι το αποτέλεσμα ταύτισης με την «καλή» μητέρα, ενώ οι στάσεις για την έξω-ομάδα ανάγονται στην εικόνα της «κακής» μητέρας.

Για τον Glover η διομαδική σύγκρουση συνδέεται με τον παιδικό σαδισμό, ενώ οι προκαταλήψεις για τον Menninger είναι το αποτέλεσμα αισθημάτων απόρριψης και τα την παιδική ηλικία.

Για τον Menninger οι άντρες ωθούν στο ασυνείδητο όλες τις επιθετικές ορμές τους για την μητέρα ασχολούμενοι με κοινές αντρικές ασχολίες.

Κύριο χαρακτηριστικό των θεωριών αυτών είναι ότι προσπαθούν να εξηγήσουν πολύπλοκα κοινωνικά φαινόμενα βάση ενδοψυχικών διεργασιών.

Ο Storr τονίζει τη θετική πλευρά της επιθετικότητας. Η επιθετικότητα είναι ένα ένστικτο που είναι πάντα παρόν και μπορεί να έχει θετικές αλλά και αρνητικές εκφάνσεις.

Για τον Storr οι άντρες έχουν ισχυρότερο επιθετικό ένστικτο από τις γυναίκες και αυτό είναι κάτι που οδηγεί στους διαφορετικούς ρόλους των φύλων.

Η επιθετικότητα είναι ένα αναπόφευκτο ένστικτο και η ανάγκη για όπλα βρίσκεται στην βιολογική αδυναμία του ατόμου και στο πόσο ευάλωτος είναι. Αθλητικοί διαγωνισμοί και επιστημονικοί ανταγωνισμοί είναι αποδεκτά υποκατάστατα της επιθετικότητας.

Ο Lorenz θεωρεί ότι η κοινωνική συμπεριφορά του ανθρώπου είναι αποτέλεσμα των βιολογικών του καταβολών και των ψυχοδυναμικών διεργασιών.

Έδινε ιδιαίτερη σημασία στο ένστικτο της επιθετικότητας και την ανήγαγε σε βασική εξήγηση των κοινωνικών φαινομένων.

Αν και υποστηρίζει ότι η εχθρότητα και οι συγκρούσεις μεταξύ ομάδων είναι παράλογες, θεωρεί ότι το επιθετικό ένστικτο είχε θετικά αποτελέσματα για τις ομάδες.

Η συνοχή της ομάδας είναι εφικτή μόνο μέσα από τη διοχέτευση των επιθετικών ενστίκτων σε μία άλλη ομάδα.

Ο Lorenz συνδέει το επιθετικό ένστικτο με τη σεξουαλικότητα, λέγοντας ότι λέγοντας ότι η επιθετικότητα εντός της ομάδας μπορεί να βοηθήσει στη επιλογή συντρόφου με καλές βιολογικές προοπτικές.

Στην αρχή το επιθετικό ένστικτο υπήρχε για να προστατεύσει την κοινότητα.
Τώρα η επιθετικότητα είναι κίνητρο από μόνη της.

Δεν είναι όμως πεσιμιστής για το μέλλον της ανθρωπότητας. Πιστεύει ότι οι αθλητικοί διαγωνισμοί και οι επιστημονικοί ανταγωνισμοί μπορούν να μειώσουν την επιθετικότητα μεταξύ ομάδων, ενώ η ψυχανάλυση μπορεί να εκτονώσει τις επιθετικές της ορμές.